Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti, i.f.f.d. (PhD)

Usmanov Mamurjon

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi

O‘ZBEKISTONNING TARIXIY-MADANIY MEROSINI ASRASHDA MUZEYLARNING O‘RNI

Annotatsiya. Maqolada aholining ma’naviy-ma’rifiy qadriyatlari dunyosini boyitish, yosh avlodni Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalashda muzeylarning ahamiyati, ularning tarixiy taraqqiyoti hamda nazariy asoslari yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston hududida shakllangan muzeylar tizimining rivojlanishi, milliy madaniy merosni asrab-avaylash, tarixiy yodgorliklarni o‘rganish va ularni keng targ‘ib qilish masalalariga e’tibor qaratilgan.

Kalit so‘zlar: muzey, muzey turizmi, madaniyat, meros, ma’rifat, turmush darajasi, turmush sifati, yoshlar, ma’naviyat, sadoqat, muhabbat, avlod, tarbiya.

Yulduz Pirnazarovna Urunbayeva

Associate Professor, PhD, Samarkand Institute of Economics and Service

Usmanov Mamurjon

Student, Samarkand Institute of Economics and Service

THE ROLE OF MUSEUMS IN PRESERVING UZBEKISTAN’S HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE

Abstract. The article highlights the importance of museums in enriching the spiritual and educational values of the population and fostering patriotism and loyalty to the Motherland among the younger generation. It examines the historical development of museums and their theoretical foundations. Particular attention is paid to the development of the museum system in Uzbekistan, the preservation of national cultural heritage, the study of historical monuments, and the promotion of cultural heritage to a wider audience.

Keywords: museum, museum tourism, culture, heritage, education, standard of living, quality of life, youth, spirituality, loyalty, love for the Motherland, generation, upbringing.

Kirish

O‘zbekiston hududida qadimdan shakllangan muzeylar tizimini yanada takomillashtirish, ularning xalqning ma’naviy-axloqiy kamolotidagi o‘rnini oshirish, muzey fondlarida saqlanayotgan xalqimizning boy tarixini, mustaqillik yillaridagi yutuqlarni aks ettiruvchi noyob eksponatlarni asrab-avaylash, o‘rganish, boyitish va keng targ‘ib qilish muhim ahamiyatga ega. Muzeylar yosh avlod ongida milliy g‘urur, iftixor, istiqlol va Vatanga sadoqat tuyg‘ularini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov tomonidan 1998-yil 12-yanvarda qabul qilingan “Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to‘g‘risida”gi Farmon muzeylar faoliyatini rivojlantirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va zamonaviy muzeyshunoslik tajribalarini joriy etish uchun muhim asos bo‘lib xizmat qilgan.

Muzey turizmi tarixiy-madaniy merosni o‘rganish, milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish hamda aholining ma’naviy dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, u hududlarning turistik jozibadorligini oshirish va madaniy turizmni rivojlantirishda ham muhim o‘rin tutadi.

Tarixiy-madaniy meros va muzeylar taraqqiyoti

G‘aznaviylar sulolasining asoschisi Muhammad G‘aznaviy ko‘plab kitoblarni to‘plagan. Xorazmshoh Muhammad mamlakat ravnaqi yo‘lida katta ishlarni amalga oshirib, go‘zal saroylar, qasrlar va maqbaralar qurdirgan. Bu davrda ko‘plab moddiy va ma’naviy boyliklar to‘plangan. Biroq mo‘g‘ullar istilosi natijasida ko‘plab shaharlar, kutubxonalar va madaniy yodgorliklar vayron qilingan, ilm-fan va madaniyat taraqqiyoti jiddiy zarar ko‘rgan.

Oradan vaqt o‘tib, O‘rta Osiyoda ilm-fan va madaniyat qayta rivojlana boshladi. Amir Temur tomonidan markazlashgan davlat tashkil etilishi va Samarqandning poytaxtga aylantirilishi natijasida ko‘plab tarixiy va madaniy boyliklar jamlandi. Me’moriy yodgorliklar, maqbaralar, masjid-madrasalar va saroylar bunyod etildi. Turli mamlakatlardan qadimiy qo‘lyozmalar, tarixiy hujjatlar va boshqa qimmatli madaniy boyliklar Samarqandga keltirildi. Amir Temur

kutubxonasi ilm-fan va madaniyat taraqqiyotining muhim markazlaridan biriga aylandi.

Mirzo Ulug‘bek va boshqa temuriy hukmdorlar ham ilm-fan, adabiyot va san’at rivojiga katta hissa qo‘shdilar. Alisher Navoiyning nodir qo‘lyozmalarga boy shaxsiy kutubxonasi mavjud bo‘lib, undan tarixchi Xondamir, musavvir Behzod va boshqa olimlar foydalanganlar.

Buxoro va Xiva xonliklarida ham noyob qo‘lyozmalar to‘plash, saroy va shaxsiy kutubxonalar tashkil etish an’anasi rivojlangan. Xiva xoni Muhammad Rahim II — Feruz taxallusi bilan ijod qilgan hukmdor — kutubxona tashkil etib, uni turli mamlakatlardan keltirilgan noyob qo‘lyozmalar bilan boyitgan. Xivada litografiya tashkil etilishi esa kitob nashr etish va ma’rifat tarqalishiga xizmat qilgan.

Tarixiy boyliklarning olib ketilishi va madaniy merosni asrash

XIX asrda Rossiya imperiyasining O‘rta Osiyoga yurishlari davomida hududdagi ko‘plab tarixiy va madaniy boyliklar olib ketilgan. Qo‘lyozmalar, arxiv hujjatlari, tangalar, muhrlar, amaliy san’at namunalari, gilamlar, zargarlik buyumlari va boshqa noyob ashyolar turli muzey hamda kutubxonalarga yuborilgan.

1869-yildan boshlab tarixiy ashyolarni yig‘ish ishlari yanada tizimli tus olgan. 1873-yilda Xiva xonligiga uyushtirilgan harbiy yurish oldidan ham qo‘lyozmalar, arxiv hujjatlari, oltin-kumush tangalar va boshqa tarixiy buyumlarni yig‘ishga qaratilgan ko‘rsatmalar ishlab chiqilgan. Ushbu jarayon natijasida ko‘plab madaniy boyliklar mahalliy hududlardan olib chiqib ketilgan.

Xiva xonining saroyidan olingan buyumlar orasida taxt, tangalar, pul zarb qilish qoliplari, qimmatbaho toshlar, zargarlik buyumlari va turli tarixiy ashyolar bo‘lgan. Ularning bir qismi Sankt-Peterburg va Moskva muzeylariga yuborilgan.

Mazkur tarixiy jarayonlar milliy madaniy merosni asrash, tarixiy buyumlarning kelib chiqishini o‘rganish va ularni kelajak avlodlarga yetkazish masalalarining naqadar muhim ekanini ko‘rsatadi. Bugungi kunda muzeylar nafaqat eksponatlarni saqlash maskani, balki tarixiy xotirani tiklash, ilmiy tadqiqotlar olib borish va madaniy merosni keng targ‘ib etish markazlari sifatida ham faoliyat yuritadi.

Muzey turizmining ijtimoiy ahamiyati

Muzey turizmi aholining tarixiy bilimlarini oshirish, milliy qadriyatlarga hurmatni kuchaytirish va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Muzeylarga tashrif buyurish orqali insonlar o‘z xalqining tarixi, madaniyati, urf-odatlari va buyuk ajdodlarining ilmiy hamda ijodiy merosi bilan yaqindan tanishadilar.

Muzey turizmining asosiy ijtimoiy vazifalari quyidagilardan iborat:

— tarixiy va madaniy merosni saqlash hamda targ‘ib qilish;
— yosh avlodning ma’naviy-ma’rifiy dunyoqarashini kengaytirish;
— milliy o‘zlikni anglash va vatanparvarlik tuyg‘ularini mustahkamlash;
— aholining madaniy hordiq chiqarishi va bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishiga ko‘maklashish;
— mahalliy hududlarning turistik salohiyatini oshirish;
— madaniy turizm orqali hududlarning iqtisodiy faolligini rag‘batlantirish.

Muzeylar faoliyatini zamonaviy talablar asosida tashkil etish, interaktiv ko‘rgazmalar, raqamli texnologiyalar va elektron ma’lumotlar bazalaridan foydalanish tashrif buyuruvchilar uchun qulay sharoit yaratadi. Shuningdek, muzeylar va turistik tashkilotlar o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish tarixiy maskanlarga tashriflar sonini oshirishga yordam beradi.

Xulosa

Muzey turizmi jamiyatning ijtimoiy-ma’naviy taraqqiyotini ta’minlash, milliy madaniy merosni asrab-avaylash va aholi, ayniqsa, yoshlarning tarixiy xotirasini mustahkamlashning muhim yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston hududida shakllangan boy tarixiy-madaniy meros muzey turizmini rivojlantirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

Muzeylar faoliyatini takomillashtirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, malakali mutaxassislar bilan ta’minlash, zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va xalqaro tajribadan foydalanish orqali muzey turizmining samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa milliy qadriyatlarni keng

targ‘ib qilish, aholining ma’naviy dunyosini boyitish va mamlakatning turistik salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining kengaytirilgan majlisidagi nutqi. “Ma’naviyat hayotimizda yangi kuch, yangi harakatga aylanishi kerak”. Xalq so‘zi, 2023-yil 23-dekabr, № 274 (8617), 3-bet.
2. Muhamedova. Muzeyshunoslik. O‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2013. – 174 b.
3. Bekmurodov M.B., Rashidova M.X. Muzeyshunoslik. O‘quv qo‘llanma. Toshkent, 2005. – 110 b.
4. Yureneva T.Yu. Muzeevedeniye. Oliy ta’lim muassasalari uchun darslik. 4-nashr, tuzatilgan va to‘ldirilgan. Moskva: Akademicheskiy proyekt, 2007. – 560 b.
5. Урунбаева, Ю. П. (2024). ХИЗМАТ КУРСАТИШ СОХАСИНИНГ АХАМИЯТИ. Ustozlar uchun, 56(1), 186-190.